

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۰۵/۲۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

روش های بازطراحی پارک های شهری با رویکرد ارتقاء سرزندگی شهروندان (محدوده مورد مطالعه: پارک ۵۰ هکتاری مادر)

مهناز بازاری^۱

۱_ کارشناس ارشد شهرسازی، گرایش طراحی شهری

m.bazyar63@gmail.com - ۱

چکیده

هدف پژوهش حاضر روش های بازطراحی پارک های شهری با رویکرد ارتقاء سرزندگی شهروندان (محدوده مورد مطالعه: پارک ۵۰ هکتاری مادر) می باشد. این پژوهش در زمره پژوهش های کاربردی است و به روش توصیفی، تحلیلی و پیمایشی انجام شده و در گردآوری داده های آن، از مطالعات کتابخانه ای و میدانی استفاده شد. جامعه آماری تحقیق شهروندان شهر شیراز می باشد که با توجه به فرمول کوکران تعداد ۳۸۳ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. یافته های پژوهش نشان داد که: بازطراحی براساس شاخص هویت و حس تعلق پارک های شهری بر ارتقاء سرزندگی شهروندان شیراز نقش دارد. بازطراحی براساس شاخص آرامش و راحتی و نشاط پارک های شهری بر ارتقاء سرزندگی شهروندان شیراز نقش دارد. بازطراحی براساس شاخص حفظ محیط زیست و بهداشت پارک های شهری بر ارتقاء سرزندگی شهروندان شیراز نقش دارد. بازطراحی براساس شاخص ایمنی و امنیت فضاهای سبز عمومی و پارک های شهری بر ارتقاء سرزندگی شهروندان شیراز نقش دارد.

کلید واژه ها: سرزندگی شهری، بازطراحی، پارک های شهری، شهروندان.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۱- مقدمه و بیان مساله

شهرنشینی به عنوان پدیده ای که در اثر تداخل جنبه های مختلف و ضروری زندگی مدرن، مظهر شبکه ای از روابط پیچیده اجتماعی شده است، بستر و شکل دهنده بسیاری از چالش های اساسی در زندگی شهروندان نیز می باشد. به این اساس معیارها و استانداردهای گوناگونی براساس ایده آل های فرهنگی و اقلیمی هر کشور برای زندگی شهری وجود دارد (بازوندی، ۱۳۹۳: ۳۴). فضاهای شهری به عنوان عمومی ترین فضاهای باز شهری شناخته می شوند که می تواند کانون و بستر بروز حیات مدنی و شهرگرایی باشد. در این میان فضاهای عمومی به مجموعه شرایط و عواملی اطلاق می گردد که زنده و پویا بوده و دارای فرهنگ، هویت و شخصیت باشند. این فضاها باید به گونه ای باشند که افراد با ویژگی های مختلف سنی، جنسی و فرهنگی بتوانند با حضور در آن ها، خواسته - های خود را محقق ساخته و فعالیت های متنوع موردنیازشان را برآورده نمایند (ناپلین و همکاران، ۱۳۹۰: ۵۰).

فضاهای عمومی، مهم ترین بخش شهرها و محیط - های شهری به شمار می آیند. در چنین عرصه هایی، بیشترین تماس و تعامل بین انسانها رخ می دهد. یکی از مهم ترین این عرصه ها، پارکها و فضاهای سبز شهری است (پورااحمد، ۱۳۸۸: ۲۹). اهمیت این فضاها به عنوان بخش لاینفک نواحی شهری در بهبود کیفیت زندگی، گذراندن اوقات فراغت و تفریح در زندگی شهروندان، بهبود شرایط اکولوژیکی و تغییر در سیمای سرزمین (Chiesura, ۲۰۰۴, Gupta et al., ۲۰۱۲: ۳۲۵, ۱۳۹۰: ۱۹۱). از خلیلیان، ۱۳۸۵: ۸۵۴) به حدی است که در بین پنج کاربری مهم شهری از آن یاد می شود (امیرفخریان، ۱۳۹۰: ۱۹۱). از جمله مصادیق مهم فضاهای سبز در شهرها، پارک های شهری به شمار می آیند. پارک ها به عنوان بخش جاندار محیط شهری مکمل بخش بی جان آن، یعنی ساختار کالبدی شهرهاست. در جوامعی مانند جامعه ی ما که خشکی هوا و نبود پوشش گیاهی کافی تأثیر بسزایی در روحیه ی مردم شهر نشین دارد، ایجاد پارکها برای کلان شهرها، امری کاملا ضروری به نظر می رسد (محمدی و دانش مهر، ۱۳۹۲: ۲).

۲- اهمیت و ضرورت

امروزه کاهش شاخص های کیفی در فضاهای عمومی شهری از جمله پارک ها، یکی از مشکلاتی است که شهر های امروز با آن روبه رو هستند، که این امر می تواند تأثیر بسزایی بر کیفیت زندگی، روابط اجتماعی، نشاط و... داشته باشد. مطالعات جدید یکی از راه های سنجش کیفیت در این فضاها را شناسایی میزان سرزندگی آنها می داند. از این رو مطالعه روی میزان سرزندگی فضاهای شهری به ویژه پارکها و فضاهای سبز می تواند رویکرد جدیدی در نوع برنامه ریزی برنامه ریزان شهری و اجتماعی در مراودات مردم با شهرها در نظر گیرد، به طوری که در برنامه های آنها می تواند ارتقاء سرزندگی این فضاها مدنظر قرار گرفته و رویکرد ارتقای کیفیت محیط زیستی در شهرها با تأکید بر شاخص سرزندگی شهری ارزیابی شود. همچنین با ارزیابی این شاخص می توان ساختار پویایی در کالبد فیزیکی شهرها ایجاد کرد و ترکیب فضایی مناسبی از طبیعت و محیط فیزیکی در ساختار پارکها ایجاد نمود، تا این محیط ها بتوانند به عنوان یک اکوسیستم مصنوعی، خدمات اکولوژیکی موردنظر را در شهرها ارائه کنند. ارائه خدمات یادشده منوط به سرزنده بودن پارک ها به عنوان اصلی ترین اکوسیستم ارائه دهنده خدمات محیط زیستی به شهرها می تواند حائز اهمیت باشد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۳_ فرضیات

- ۱_ به نظر می رسد بازطراحی براساس شاخص هویت و حس تعلق پارک‌های شهری بر ارتقاء سرزندگی شهروندان شیراز نقش دارد.
- ۲_ به نظر می رسد بازطراحی براساس شاخص آرامش و راحتی و نشاط پارک‌های شهری بر ارتقاء سرزندگی شهروندان شیراز نقش دارد.
- ۳_ به نظر می رسد بازطراحی براساس شاخص حفظ محیط زیست و بهداشت پارک‌های شهری بر ارتقاء سرزندگی شهروندان شیراز نقش دارد.
- ۴_ به نظر می رسد بازطراحی براساس شاخص ایمنی و امنیت فضاهای سبز عمومی و پارک‌های شهری بر ارتقاء سرزندگی شهروندان شیراز نقش دارد.

۴_ مبانی نظری

۴_۱_ طراحی شهری

طراحی شهری به عنوان فعالیتی که به محیط انسان ساخت و سکونتگاه های انسانی شکل داده و انسجام می بخشد از ابتدای پیدایش (حدود ۴۰ سال پیش) تاکنون همواره از اهمیت روز افزون برخوردار بوده است. با وجود این بررسی منابع متعدد نشان می دهد که در مورد تعریف طراحی شهری هنوز هم وضوح و اتفاق نظر کاملی وجود ندارد. بنابراین اگر چه در اهمیت و ضرورت طراحی شهری در شهرهای امروزی هیچ گونه شک و تردیدی وجود ندارد لیکن ارائه ی تعریفی جامع و مانع برای این حرفه مشکل است (بهزادفر و شکیبامنش، ۱۳۸۷: ۲).

۴_۲_ پارک

قطعه زمینی است مشجر، منظم یا غیر منظم با انواع درختان و سبزه زارها که برای استفاده مردم یک شهر یا منطقه احداث شده باشد (تقوایی و رضایی، ۱۳۸۱، ۱۷). پارک ها عبارتند از فضاهای سبز طراحی شده با کاربری های مختلف برای استفاده عمومی برای مثال از نظر پژوهش، آموزش، تفریح و حفظ سلامت محیط و مردم (مجنونیان، ۱۳۷۴، ۶۲). پارک ها و فضاهای سبز شهری به دلیل نقش دوگانه خود یعنی اهمیت تفریحی و نیز تأثیر در حفظ و تعادل محیط زیست شهری، تعدیل آلودگی و تلطیف هوا و کاهش بار خستگی روحی و جسمی، بسیار ارزشمند هستند می دانیم که نقش این فضاها فقط منحصر به مسائل تفریحی و اوقات فراغت نیست از این رو باید به گونه ای مستقل، مورد توجه برنامه ریزان قرار گیرد (تقوایی و شاهوردیان، ۱۳۸۱، ۴۶).

۴-۳- سرزندگی

سرزندگی سرزندگی در حقیقت تمایل شهروندان به حضور فعال و پویا در محیط های شهری گفته می شود که باعث پر رونق و شلوغ تر شدن فضاهای شهری و افزایش حضور شهروندان در فضاهای عمومی شهر می شود. یان گل در کتاب فضاهای عمومی و زندگی جمعی ویژگی های اصلی یک شهر سرزنده را تنوعی از کاربری های روزانه و شبانه، مؤسسه های آموزش برای تضمین حیات و سرزندگی، مکان ها و خیابان های امن و فروشگاه هایی با ویتترین های با شکوه عنوان می کند (گل، ۱۳۸۹: ۵)، از طرفی چپ من نیز معتقد است که فعالیت های موجود در فضاهای شهری می بایست متنوع باشند، حتی متضاد بودن آنها و اینکه منحصر به فرد یا گروه خاصی نباشند نیز می تواند عاملی جهت افزایش سرزندگی محیط باشند (چپ من، ۱۳۸۴: ۱۴۹) وی همچنین تنوع جاذبه ها، قابلیت دسترسی و اتصال را عوامل اصلی ارتقاء دهنده سرزندگی می داند (همان، ۱۵۵ تا ۱۵۸).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۵_ پیشینه پژوهش

درباره پارک ها و همچنین سرزندگی فضاهای شهری، مطالعات متعددی در داخل و خارج انجام پذیرفته و سرزندگی فضاهای شهری بر اساس مؤلفه های مختلف ارزیابی شده است، اما تا به حال سرزندگی پارکهای شهری به طور ویژه بررسی نشده است. در این باره در ادامه به مطالعات نزدیک به این پژوهش اشاره شده است.

۵_۱_ پژوهش های داخل کشور

لاهیجانی و شیعه بیگی (۱۳۸۹)، تحلیلی درباره طراحی و مدیریت پارک "هشت شهریور" شهر سمنان و رابطه آن با سلامت روحی و جسمی شهروندان داشته اند. برای این تحقیق، جامعه آماری به تعداد ۱۲۶۷۸۰ نفر به عنوان افرادی که از این پارک برای سپری کردن اوقات فراغت خود استفاده می کرده اند، بررسی شده اند. در آزمون فرضیه - های این تحقیق از همبستگی پیرسون استفاده شده - است. در این تحقیق وجود تفاوت معنی دار بین پرسش ها تأیید شده و در نهایت پیشنهادی برای افزایش تأثیر این پارک در سلامت شهروندان داده شده است.

امیرفخریان و همکاران (۱۳۹۰) به بررسی و تحلیل نقش کارکردهای اجتماعی پارک های شهری مناطق ۱ و ۶ شهرداری مشهد بر اساس موقعیت مکانی و شرایط کلی پرداختند. در این راه، ۳۶۰ پرسش نامه از ساکنان مجاور این پارک ها، وضعیت کارکردهای اجتماعی با استفاده از ۹ شاخص، جمع آوری شده و در ادامه با بهره گیری از مدل تحلیل عاملی اقدام به ترکیب متغیرها و سهم هر یک در تبیین کارکردهای اجتماعی پارک های شهری به تفکیک منطقه شده است. نتایج نشان می دهد که در مناطق ۱ و ۶ به ترتیب ۵۹ و ۹۶ درصد از کارکردهای اجتماعی پارک های شهری تبیین می شود. نتیجه ی تکمیلی این مطالعه نشان می دهد که در منطقه ۱، کارکردهای اجتماعی و در منطقه ۶ کارکردهای اجتماعی نامطلوب، مهم ترین نقش را در تبیین کارکردهای اجتماعی پارک های شهری ایفا می - کند.

ایزدی و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی به بررسی نقش مؤلفه های کیفیت بخش قلمرو پیاده در سرزندگی و کارآمدی خیابان بوعلی سینای همدان پرداختند. این تحقیق با هدف ارائه ی یک چارچوب نظری برای درک ارزش های اجتماعی و نقش فضای شهری در کیفیت زندگی شهری در این خیابان انجام پذیرفته است. نتایج آن نشان می دهد که عواملی مانند امنیت و تنوع استفاده کنندگان در سرزندگی و مردم - پسندی، این خیابان تأثیر بسزایی دارد.

بازوندی و شهبازی (۱۳۹۳) در پژوهشی به نقش سرزندگی در ایجاد تصویر ذهنی شهروندان و میزان بهره گیری از فضای شهری در پیاده راه خیابان سپهسالار تهران پرداخته اند. در این راستا از روش توصیفی تحلیلی و روش جمع آوری اطلاعات به صورت میدانی استفاده کردند. آنها نشان دادند که مؤلفه های حضور گیاهان و آبنا، نورپردازی مناسب، ایمنی عابران از وسیله

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نقلیه، وجود کاربری های مختلف و قابلیت دسترسی فضا به وسایل نقلیه به ترتیب بیشترین تأثیر را در سرزندگی این خیابان داشته است. این موارد خود نشان می دهد که عوامل سرزندگی مطرح شده در پژوهش آنها نیز همبستگی معنی داری با فضای شهری دارد و همچنین بین سرزندگی و تصویر ذهنی مطلوب شهروندان، همبستگی معنی دار مثبتی وجود دارد. این بدان معناست که فرضیه این تحقیق مورد تأیید قرار گرفته است.

خستو و رضوانی (۱۳۸۹) در پژوهشی به عوامل مؤثر بر سرزندگی فضاهای شهری و خلق یک فضای شهری سرزنده با تکیه بر مفهوم مرکز خرید پیاده در خیابان ستارخان پرداختند. در ادامه برای خلق چنین فضایی، پیشنهادهایی در این منطقه در راستای ایمنی عابران با توجه به عرض کم خیابان و فعالیت های جذب کننده ای از جمله نقاشی دیواری، اسکیت، موسیقی و تئاتر خیابانی، بازی کودکان و... برای ایجاد فضای سرزنده ارائه شده است.

۵-۲- پژوهش های خارج از کشور

ناپلین و همکاران (۲۰۰۵) در کتاب «نگرش نو بر تنوع فرهنگی در فضاهای عمومی با تأکید بر پارک-های شهری»، فرایند ارزیابی سریع قوم نگاری و کاربرد آن در مورد پژوهش پارک های شهری، نمونه های ملموسی از نحوه ارزیابی کارکرد پارکها به عنوان یک فضای عمومی با تنوع فرهنگی ارائه دادند.

ویج و همکاران (۲۰۱۲) در پژوهشی به بررسی ارتقای وضعیت پارک در شهر ویکتوریای استرالیا بر افزایش استفاده از پارک و افزایش فعالیت های فیزیکی و فراغتی کاربران بر اساس روش توصیفی-تحلیلی به کمک پرسش نامه در سه بازه زمانی پرداختند. نتیجه تحقیق آنها نشان می دهد که بهبود ویژگی های طبیعی و کالبدی پارک های شهری موجب ارتقای استفاده از آن و افزایش فعالیت های فیزیکی در کنار فعالیت های فراغتی است.

موتیارا و آیسامی (۲۰۱۲) به بررسی ویژگی های کاربردی پارک های کوچک شهری در شهرهای جاکارتا و یوکوهاما به عنوان دو شهر آسیایی با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی با استفاده از مشاهدات میدانی و مصاحبه با ساکنان، مسئولان و دولت محلی پرداختند. نتایج تحقیق آنها نشان می دهد که مشارکت دادن اجتماعات محلی در مدیریت پارک، در تقویت ارتباطات مردم با پارک موثر است.

همچنین ارتقای کیفیات زیبایی شناسانه ی فضا از جمله اصلاح کف و جداره ها، در خارج کشور دو تن از مشهورترین افرادی که به طور خاص به موضوع سرزندگی پرداخته اند، جین جیکوبز و کوین لینچ هستند. این دو هرکدام با رویکردی خاص به این مفهوم نگریسته اند که بر دیدگاه آنها با وجود ارزشمند بودن، نقدهایی وارد می باشد. (جیکوبز، ۱۳۸۶، ۱۶۰) چهار شرط اصلی را برای خلق تنوع بارور در خیابان ها و نواحی شهری و در نتیجه سرزندگی شهری بیان می نماید: ۱- محدوده ترجیحا دارای

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

بیش از دو کارکرد اصلی باشد. ۲- غالب بلوکها کوتاه باشند. ۳- منطقه ترکیبی از ساختمان هایی با سن و شرایط متفاوت باشد. ۴- تراکم فشرده کافی مردم صرف نظر از علت حضورشان وجود داشته باشد. او در شرط اول بر روی تنوع کاربری، در شرط دوم و سوم بر روی تنوع کالبدی و در شرط چهارم از تنوع فعالیت ها سخن می گوید؛ در واقع به اعتقاد او تنوع، سرزندگی را به دنبال خواهد داشت؛ البته این کاربری ها هستند که فعالیت ها را پدید می آورند و با وجود کاربری های مختلط، قطعاً تنوع فعالیتی نیز بالا می رود و در نتیجه آن تنوع افراد مراجعه کننده در ساعات متفاوت روز افزایش می یابد. بنابراین یکی از ملزومات سرزندگی خیابان، وجود کاربری مختلط و تنوع آنها است. ولی تنوع تنها یکی از ملزومات ایجاد سرزندگی و پویایی در یک فضا است و عناصر قدرتمند دیگری نیز وجود دارند که در ایجاد فضای شهری سرزنده تأثیر گذار هستند؛ به عنوان نمونه در مقیاس خرد، طراحی شهری جذاب و متناسب با فعالیت ها که باعث جلب افراد به آنجا می شود و در مقیاس کلان، عوامل اجتماعی، فرهنگی، محیطی که از برون بر فضا تأثیر می گذارند، نادیده گرفته شده است. کوین لینچ در کتاب "تئوری شکل شهر" (۱۳۸۱، ۱۶۶ - ۱۵۵) عمدتاً سرزندگی را در مقیاس کلان مورد بررسی قرار می دهد و معتقد است سرزندگی به همراه ۵ عامل دیگر معنی، تناسب، دسترسی، نظارت و اختیار، کارایی و عدالت، محورهای عملکردی شکل خوب شهر را تشکیل می دهند. او سرزندگی را به چند بخش تقسیم می کند که عبارتند از: بقا، کفایت مقدار لازم آب، هوا، غذا، انرژی و خدمات مواد زائد. ایمنی، عدم وجود سموم زیست محیطی و خطرات. سازگاری، هماهنگی میان محیط زیست و نیازهای انسانی. سلامتی و تنوع ژنتیکی موجودات زنده مورد استفاده انسان و در نهایت ثبات بیولوژیکی. لینچ در طبقه بندی خود، عمدتاً معیارهای بیولوژیکی و اکولوژیکی را مدنظر قرار داده و تنها با این رویکرد به موضوع سرزندگی می پردازد؛ عواملی نظیر مسائل اجتماعی، فرهنگی را که در دست به اندازه عوامل اکولوژیکی در این بحث دارای اهمیت می باشند نادیده گرفته است. بنابراین به منظور دستیابی به یک محیط سرزنده و پویا می توان با دید جامع تری به موضوع نگرینست تا امکان طبقه بندی کامل تری فراهم گردد.

افرادی نیز به سرزندگی فضای شهری پرداخته اند؛ پامیر در کتاب «خلق یک مرکز شهری پر جنب و جوش»، (۷۳-۶۹، ۲۰۰۷). عوامل موثر بر یک مکان عمومی موفق و پر جنب و جوش را این چنین معرفی می نماید: موقعیت مکان: جایگاه یک فضای عمومی موفق بایستی به گونه ای باشد که پذیرای جمع کثیری از افراد باشد؛ به علاوه در نزدیکی مراکز خرده فروشی باشد به گونه ای که جاذب و تولید کننده فعالیت پیاده گردد. اندازه مکان: اندازه یک فضای عمومی موفق باید به گونه ای باشد که گنجایش تفریحات جمعی و رویدادها را داشته باشد ولی نه آن قدر بزرگ که محصوریت فضا از بین رود. برنامه ریزی مکان ایجاد یک فضای زنده و دوستدار مردم هنگامی امکان پذیر است که اطراف آن مکان به وسیله مغازه های خرده فروشی، رستوران ها و کافه ها احاطه شده باشد. در نظر او که یکی از راه های کسب موفقیت در فضای شهری، ایجاد فعالیت های تجاری به خصوص خدمات خوراکی است. طرح مکان: طراحی یک مکان باید ظرفیت فضا را برای جذب و مطابقت فعالیت ها

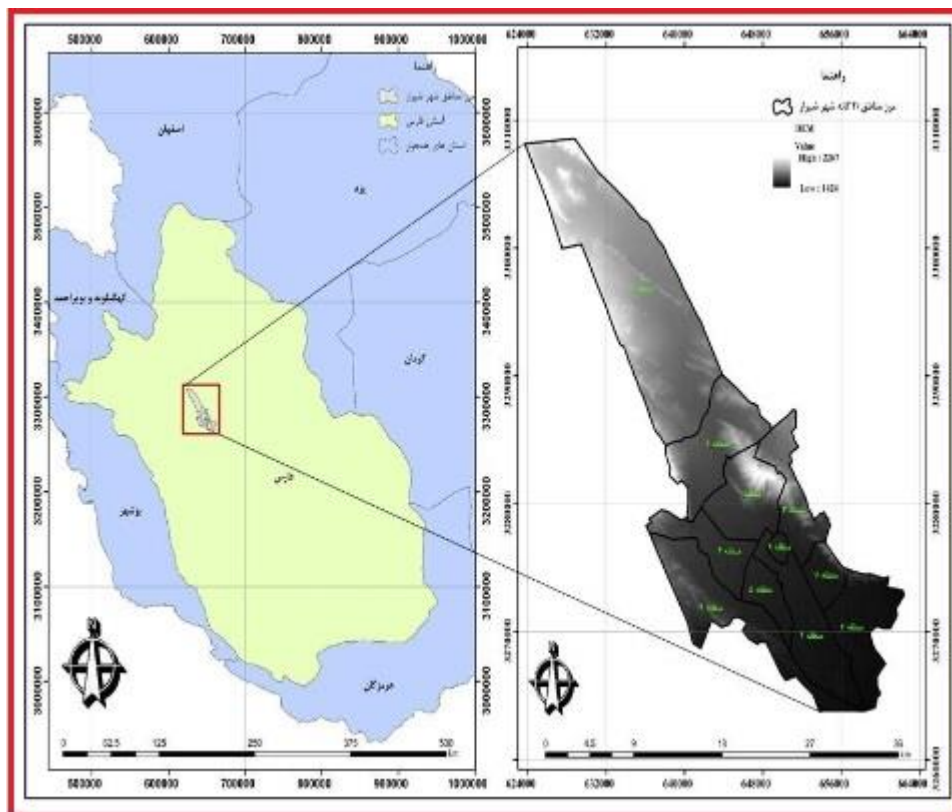
ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

افزایش دهد. در این رابطه به مواردی نظیر نشیمن گاه مناسب، کاربری منعطف، راحتی، سازگاری و کیفیت بالا در عین سادگی اشاره می کند. در داخل کشور کورش گلکار در پژوهشی که در رابطه با سرزندگی شهر به انجام رسانده (۱۳۸۶، ۳۰-۱)، سرزندگی شهری را معادل واژه "liability" و یا "Liveliness" دانسته و آن را به عنوان یکی از مؤلفه های سازنده کیفیت طراحی شهری تعریف می نماید؛ به عبارت دیگر معتقد است سرزندگی به همراه شانزده کیفیت دیگر یعنی خوانایی، شخصیت بصری، حسن زمان، غنای حسی، رنگ تعلق، آموزندگی، نفوذپذیری و حرکت، اختلاط کاربری و فرم، همه شمول بودن، کیفیت عرصه همگانی، آسایش اقلیمی، ایمنی و امنیت، انعطاف پذیری، همسازی با طبیعت، انرژی کارایی و پاکیزگی محیطی، پدیده ای به نام کیفیت طراحی شهری را می آفریند. نگرش ایشان به لحاظ کالبدی کاملاً مورد قبول میباشد با این تفاوت که در این مقاله رویکرد به سرزندگی اعم از طراحی شهری است؛ با این وجود در بخش کالبدی مدل تحلیلی از یافته های ایشان بهره گرفته شده است.

۶_ معرفی محدوده پژوهش

شهر شیراز به عنوان کلانشهر منطقه جنوب ایران و مرکز استان فارس در ۳۰ درجه و ۲۵ دقیقه عرض جغرافیایی، و ۳۷ درجه و ۲۹ دقیقه طول جغرافیایی قرار گرفته است. ساختار کنونی شهر شیراز حاصل فرایندی تاریخی و پویا از استقرار جمعیت بر بستر طبیعی شهر و تاثیرات متقابل آنهاست یعنی مضمون آن در هر دوره با توجه به ساختار فضایی، طبیعی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی - فرهنگی شهر تفاوت می کند و این تغییر مضمون سرعتی افزاینده دارد بررسی تکوینی ساختار شهر شیراز نشان می دهد که شهر بر بستر دشتی با گستره شمالی - جنوبی محدود به ارتفاعات در سمت شمال، جنوب غرب و دریاچه مهارلو در سمت شرق در دل دشت قرار گرفته، رشد یافته است. (کریمی، ۱۳۹۷، ۵).

نقشه ۱: موقعیت شهر شیراز

پارک ۵۰ هکتاری مادر واقع در منطقه ۵ شهرداری شیراز می باشد. لذا ابتدا به معرفی منطقه ۵ و سپس به پارک ۵۰ هکتاری پرداخته می شود.

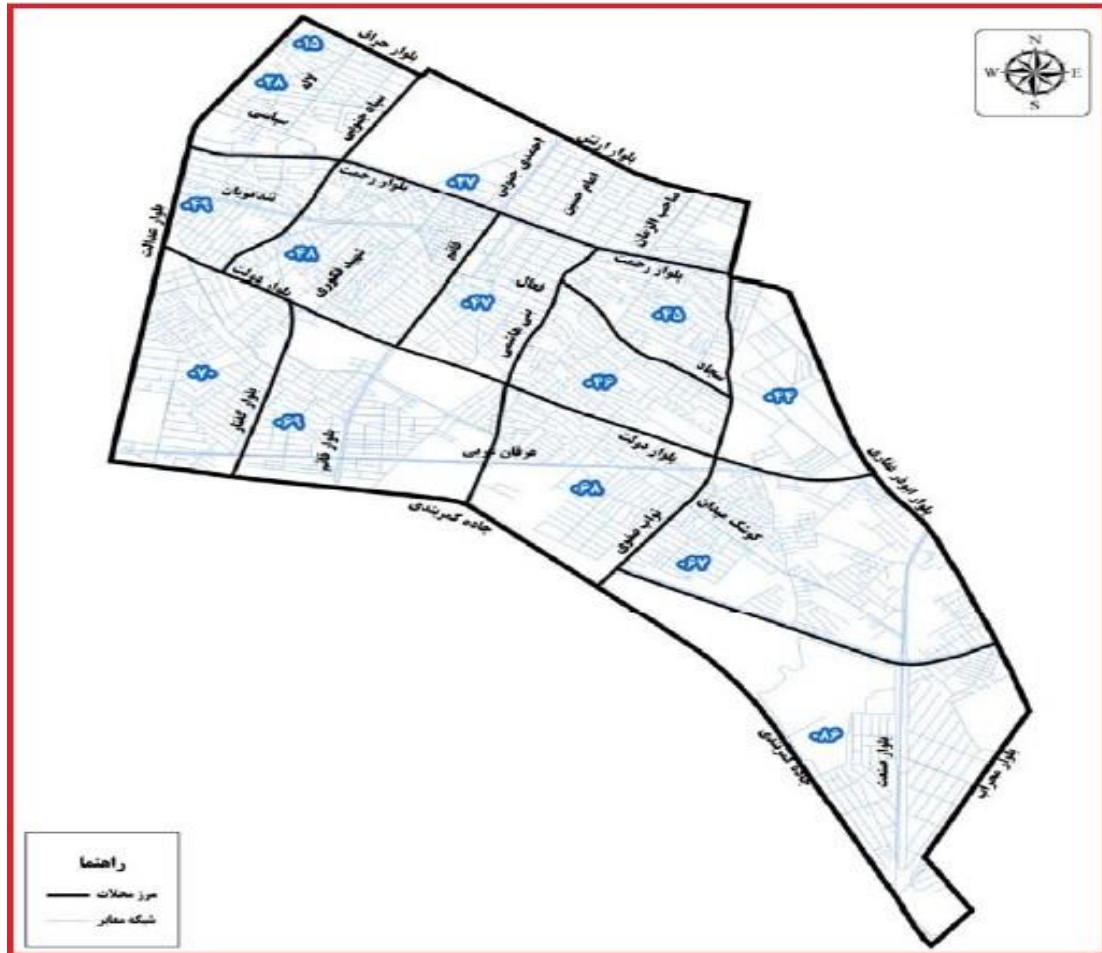
منطقه ۵ شهرداری شیراز با وسعت فعلی ۱۷۳۶ هکتار در جنوب شرقی شهر شیراز واقع می باشد که از شمال به بلوار ارتش و خیابان شهید حراف و از جنوب به کمربندی و شهرک کوشک میدان، از غرب به بلوار عدالت و از شرق به بلوار ابوذر و دالرحمه شیراز محدود می باشد.

جدول ۱: شناسنامه منطقه ۵ شیراز

نام منطقه	تعداد محله	شاخص	جمعیت			خانوار		مساحت		تراکم			
			کل	نسبت به شهر	مرد	زن	نسبت جنسی	تعداد	بعد		کل	نسبت به شهر	
۵	۱۳	منطقه	۱۵۶،۱۰۵	۱۰،۰٪	۸۲،۱۰۳	۷۴،۰۰۲	۱،۱۱	۴۴،۷۹۰	۲،۴۹	۱،۶۷۳	۷،۴٪	۹۳،۳	۲۶۸

نقشه ۲: محلات منطقه ۵ شیراز

پارک ۵۰ هکتاری مادر به وسعت ۵۰۰ هزار مترمربع در حاشیه بلوار احمد بن موسی در جنوب شهر شیراز در دست ساخت است و فاز اول آن، شامل فضای سبز و پارک بازی کودکان سال گذشته افتتاح شد. فاز دوم آن هم اکنون پروژه شامل ساخت زمین چمن مصنوعی، زمین والیبال، زمین تنیس، فضای سبز، بزرگترین سالن تیراندازی جنوب کشور، دریاچه مصنوعی و ... است که با سرعت مناسبی در دست احداث است. این پروژه از زوم های تفریحی، ورزشی، شهرسازی، مرکزی، دریاچه مصنوعی، شهرک گل ها و موزه آجر تشکیل شده است.

۷_ آمار استنباط

تکنیک های آماری مورد نیاز از طریق آمار استنباطی تأمین می شود که روش های آماری استنباطی مورد استفاده در این پژوهش آزمون پیرسون می باشد.

فرضیه اول بازطراحی براساس شاخص هویت و حس تعلق پارک های شهری بر ارتقاء سرزندگی شهروندان شیراز نقش دارد.

جدول ۲: سنجش تاثیرگذاری معیارها و مولفه های موجود در پارک مادر بر اساس بازطراحی براساس شاخص هویت و حس تعلق پارک های شهری بر روی سرزندگی شهری

سطح معناداری آنوا	مقدار f	ضریب رگرسیون	سطح معناداری رگرسیون	مقدار t	ضریب Beta	زیر متغیرها
۰/۰۰۴	۱۹/۶۱۴	۰/۲۹۵	۰/۰۰۰	۱۶/۱۳۱	۰/۲۶۱	جذابیت فضاهای اطراف پارک
			۰/۰۰۱	۲۰/۳۶۹	۰/۱۶۴	تمایل به حضور دوباره در پارک
			۰/۰۰۳	۱۸/۰۲۱	۰/۳۵۱	برآورد نشاط و شادی و آرامش به واسطه فضای سبز پارک
			۰/۰۰۵	۱۲/۶۴۷	۰/۲۴۳	حس تعلق و یادآور بودن خاطره در پارک
			۰/۰۰۰	۲۱/۸۳۰	۰/۵۷۵	میزان خاطره سازی در پارک مادر
			۰/۰۰۲	۲۶/۰۰۱	۰/۲۰۱	افزایش روابط با شهروندان بواسطه حضور شما در پارک

به منظور سنجش میزان تأثیرگذار شاخص هویت و احساس تعلق در پارک مادر به روی سرزندگی مراجعه کنندگان به این پارک می باشد آنها جهت تکمیل فرآیند بررسی فرضیه اول پژوهش از مدل رگرسیونی چند متغیره استفاده شد. براساس نتایج جدول فوق ضرایب رگرسیون نشان می دهد که مقدار ضریب تعیین برابر با ۰/۲۹۵ می باشد. بدین معنا که متغیرهای مستقل قادرند ۲۹ درصد از تغییرات مربوط به متغیر وابسته را پیش بینی نمایند که این مقدار با توجه به مقدار $F(129/09)$ در سطح $P < 0/0001$ معنی دار می باشد. آماره های t نیز اهمیت نسبی حضور متغیرهای مستقل در این مدل است، مقدار این آماره ها نیز در سطح کمتر از ۵٪ معنی دار شده اند که تأییدکننده معنی داری مقادیر بتا می باشند. بنابراین، نتایج مدل رگرسیونی نمایش دهنده رابطه مثبت و معنی دار بین مولفه ها و معیارهای بازطراحی براساس شاخص هویت و حس تعلق پارک های شهری را با بالابردن میزان سرزندگی شهروندان دارد. و لذا فرضیه مورد تایید قرار می گیرد

فرضیه دوم: بازطراحی براساس شاخص آرامش و راحتی و نشاط پارک‌های شهری بر ارتقاء سرزندگی شهروندان شیراز نقش دارد.

جدول ۳: سنجش تاثیرگذاری معیارها و مولفه‌های موجود در پارک مادر بر اساس بازطراحی شاخص آرامش و راحتی و نشاط پارک‌های شهری بر روی سرزندگی شهری

سطح معناداری آنوا	مقدار f	ضریب رگرسیون	سطح معناداری رگرسیون	مقدار Tt	ضریب Beta	زیر متغیرها
۰/۰۳	۱۲۹/۰۹	۰/۲۶۱	۰/۰۰۰	۱۱/۱۲۵	۰/۱۹۴	فضاهای طراحی شده برای گذران اوقات فراغت در پارک مادر
			۰/۰۰۸	۱۲/۱۲۸	۰/۲۴۸	تعداد فضاهای ورزشی پارک
			۰/۰۳۴	۱۶/۳۱۱	۰/۲۶۱	آرامش روانی و احساس امنیت در محیط پارک
			۰/۰۰۰	۱۰/۴۵۱	۰/۱۹۶	بهبود سازگاری بیشتر و تعاملات بین شهروندان به واسطه حضور آنها در پارک

به منظور سنجش میزان تأثیرگذار شاخص آرامش و راحتی و نشاط در پارک مادر به روی سرزندگی مراجعه کنندگان به این پارک می باشد آنها جهت تکمیل فرآیند بررسی فرضیه دوم پژوهش از مدل رگرسیونی چند متغیره استفاده نموده ایم. چرا که ضرایب مدل های رگرسیونی امکان شناسایی روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته را فراهم می آورند. در مدل رگرسیونی معیارهای قرار گرفته در مولفه‌ها و معیارهای مرتبط با آرامش و راحتی و نشاط پارک مادر به عنوان متغیر مستقل و سرزندگی شهروندان به عنوان متغیر وابسته وارد مدل شده است. بنابراین مدل رگرسیونی مناسب، رگرسیون چند متغیره است. معادله تجربی این آنالیز مطابق رابطه است:

$$y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \beta_5 X_5 + \varepsilon$$

نتایج حاصل از مدل رگرسیونی گویای آن است که ابعاد و مولفه‌های شاخص آرامش و راحتی و نشاط پارک مادر با مقوله سرزندگی شهروندان دارای همبستگی معنی داری است و فقط در یک معیار آرامش روانی و احساس امنیت در محیط پارک معناداری کمتر از ۹۹ درصد و یعنی در سطح ۹۵ درصد می باشد دلیل آن هم این امر می باشد که معمولاً افراد با توجه به شرایط خاص و محیط اطراف پارک احساس آرامش و راحتی و نشاط متفاوتی دارند. مقدار ضریب تعیین تعدیل شده نیز توانسته به مقدار ۲۶ درصد از واریانس متغیر وابسته یعنی معیارها را تبیین کند. علاوه براین، مقدار آماره F در سطح کمتر از پنج درصد معنی دار است که نشان دهنده قابلیت مدل رگرسیونی در توضیح واریانس یا تغییرات متغیر وابسته یعنی میزان سرزندگی شهروندان از میزان مطلوبیت است ($F = ۱۲۹$, $\text{sig} < ۰/۵$). آماره های t نیز اهمیت نسبی حضور متغیرهای مستقل در این مدل است، مقدار این آماره ها نیز در سطح کمتر از ۵٪ معنی دار شده اند که تأییدکننده معنی داری مقادیر بتا می باشند. بنابراین، نتایج مدل رگرسیونی نمایش دهنده رابطه مثبت و معنی دار بین مولفه‌ها و معیارهای شاخص آرامش و راحتی و نشاط پارک مادر را با بالا بردن میزان سرزندگی شهروندان دارد.

فرضیه سوم: بازطراحی براساس شاخص حفظ محیط زیست و بهداشت پارک‌های شهری بر ارتقاء سرزندگی شهروندان شیراز نقش دارد.

جدول ۴: سنجش تاثیرگذاری معیارها و مولفه های موجود در پارک مادر بر اساس بازطراحی شاخص حفظ محیط زیست و بهداشت پارک های شهری بر روی سرزندگی شهری

سطح معناداری	مقدار f	ضریب رگرسیو	سطح معناداری	مقدار Tt	ضریب Beta	زیر متغیرها
۰/۰۰۰	۶۱/۰۵	۰/۴۰۶	۰/۰۰۰	۱۰/۷۳ ۲۶	۰/۳۶۱	وضعیت نظافت و پاکیزگی پارک
			۰/۰۰۱	۱/۱۴۸ ۲۰	۰/۳۰۴	چیدمان و جانمایی مبلمان پارک
			۰/۰۰۰	۱۷/۸۱	۰/۳۶۱	تعداد عناصر مبلمان به ویژه نیمکت ها و سطح آشغال ها با توجه به وسعت پارک
			۰/۰۰۵	۱/۸۳۱ ۱۹	۰/۲۷۸	کیفیت عناصر مبلمان
			۰/۰۰۰	۱۳/۰۵۱	۰/۲۰۵	اختصاص فضاهای مختلف پارک به کاربری های متنوع اعم از رستوران، نمازخانه، فضاهای بازی
			۰/۰۰۲	۱/۱۲۸ ۲۶	۰/۳۴۲	مناسب بودن کیفیت فیزیکی کف سازی پارک برای پیاده روی
			۰/۰۰۰	۱۴/۶۱۹	۰/۳۹۳	قابلیت استفاده های متنوع مانند برگزاری مراسم، کلاس های آموزشی و تفریحی

براساس جدول نتایج آزمون تحلیل رگرسیونی ارتقاء سرزندگی شهروندان که برای بررسی آن کلیه خرده مقیاسهای حفظ محیط زیست و بهداشت پارک های شهری وارد معادله شدند و متغیرهای دارای سطوح معناداری در معادله باقی ماندند برای متغیرهای تأثیر گذار ضریب تعیین $R^2 = 0/406$ محاسبه شده یعنی متغیرهای مؤثر توانسته اند فقط ۴۰ درصد از تغییرات را پیش بینی کند و مابقی تغییرات ناشی از متغیرهایی است که در این پژوهش لحاظ نشده است. علاوه براین، مقدار آماره F در سطح کمتر از پنج درصد معنی دار است که نشان دهنده قابلیت مدل رگرسیونی در توضیح واریانس یا تغییرات متغیر وابسته یعنی میزان سرزندگی شهروندان از میزان مطلوبیت است ($F = 61, sig < 0/5$). آماره های t نیز اهمیت نسبی حضور متغیرهای مستقل در این مدل است، مقدار این آماره ها نیز در سطح کمتر از ۵٪ معنی دار شده اند که تأییدکننده معنی داری مقادیر بتا می باشند. بنابراین، نتایج مدل رگرسیونی نمایش دهنده رابطه مثبت و معنی دار بین مولفه ها و معیارهای بازطراحی براساس شاخص حفظ محیط زیست و بهداشت پارک های شهری را با بالابردن میزان سرزندگی شهروندان دارد. لذا فرضیه مورد تایید قرار می گیرد.

فرضیه چهارم: بازطراحی براساس شاخص ایمنی و امنیت فضاهای سبز عمومی و پارک‌های شهری بر ارتقاء سرزندگی شهروندان شیراز نقش دارد.

جدول ۵: سنجش تاثیرگذاری معیارها و مولفه های موجود در پارک مادر بر اساس بازطراحی شاخص ایمنی و امنیت فضاهای سبز عمومی پارک های شهری بر روی سرزندگی شهری

سطح معناداری آنوا	مقدار f	ضریب رگرسیون	سطح معناداری رگرسیون	مقدار Tt	ضریب Beta	زیر متغیرها
۰/۰۰۲	۷۵۱/۵۸	۰/۱۳۸	۰/۰۰۰	۲۸/۱۴۶	۰/۳۵۶	ایمنی زمین بازی کودکان
			۰/۰۰۱	۱۹/۲۱۲	۰/۳۱۶	ایمنی فضاهای ورزشی (وجود وسایل ورزشی ایمن) پارک مادر
			۰/۰۰۰	۱۸/۵۷	۰/۲۰۶	هشدارهای ایمنی لازم مانند تذکر آب غیرآشامیدنی و ...
			۰/۰۳۶	۱۶/۲۴۶	۰/۲۷۴	وجود ایستگاه پلیس و یا دستگاه نظارت امنیت محله ای

جهت تجزیه و تحلیل این فرضیه ابتدا از آزمون رگرسیون چند متغیره و در ادامه از آزمون رگرسیون چندمتغیره استفاده می-کنیم. این فرضیه از متغیر مستقل بازطراحی براساس شاخص ایمنی و امنیت فضاهای سبز عمومی و پارک‌های شهری و متغیر وابسته ارتقاء سرزندگی شهروندان استفاده شده است.

براساس نتایج جدول فوق ضرایب رگرسیون نشان می دهد که مقدار ضریب تعیین برابر با ۰/۱۳۸ می باشد. بدین معنا که متغیرهای مستقل قادرند ۱۳ درصد از تغییرات مربوط به متغیر وابسته را پیش بینی نمایند که این مقدار با توجه به اینکه مقدار $F(۵۸/۷۵۱) < P < ۰/۰۵$ در سطح $P < ۰/۰۵$ معنی دار می باشد. بازطراحی براساس شاخص ایمنی و امنیت فضاهای سبز عمومی و پارک‌های شهری دارای قدرت پیش بینی مثبت و معنی داری برای ارتقاء سرزندگی شهروندان دارد. بنابراین، نتایج مدل رگرسیونی نمایش دهنده رابطه مثبت و معنی دار بین مولفه‌ها و معیارهای بازطراحی براساس شاخص ایمنی و امنیت فضاهای سبز عمومی و پارک‌های شهری را با بالابردن میزان سرزندگی شهروندان دارد. لذا فرضیه مورد تایید قرار می گیرد.

۸_ نتیجه گیری

این پژوهش بر آن بوده است با همه ضعف های موجود در زمینه اطلاعات، به کمک نرم افزار SPSS نسخه ۲۸ بر اساس دیدگاه شهروندان منطقه ۵ شهر شیراز با هدف تحلیل روش های بازطراحی پارک های شهری با رویکرد ارتقاء سرزندگی شهروندان پارک ۵۰ هکتاری مادر می باشد. نمونه مورد مطالعه ۳۸۴ نفر از شهروندان و ساکنین شهر شیراز بودند. نتایج حاصل از آنالیز استنباطی فرضیه ها بدین قرار می باشد:

بازطراحی براساس شاخص هویت و حس تعلق پارک‌های شهری بر ارتقاء سرزندگی شهروندان شیراز نقش دارد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

بازطراحی براساس شاخص آرامش و راحتی و نشاط پارک‌های شهری بر ارتقاء سرزندگی شهروندان شیراز نقش دارد.
بازطراحی براساس شاخص حفظ محیط زیست و بهداشت پارک‌های شهری بر ارتقاء سرزندگی شهروندان شیراز نقش دارد.
بازطراحی براساس شاخص ایمنی و امنیت فضاهای سبز عمومی و پارک‌های شهری بر ارتقاء سرزندگی شهروندان شیراز نقش دارد.

۹_ منابع

- ۱- بازوندی، فرشاد و مهرداد شهبازی. ۱۳۹۳. نقش سر زندگی در ایجاد تصویر ذهنی شهروندان و میزان بهره‌گیری از فضای شهری (مطالعه موردی: پیاده راه خیابان سپه سالار تهران)، پژوهش‌های منظر شهر، شماره ۱، صفحات ۳۳-۴۳.
- ۲- ناپلین، دایا و سوزان شیلد. ۲۰۰۵. نگرشی نو بر تنوع فرهنگی در فضاهای عمومی با تأکید بر پارک‌های شهری. ترجمه وراز مرادی مسیحی و دیگران، تهران، انتشارات سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران.
- ۳- پورا احمد، احمد، ۱۳۸۸. بررسی راه‌های نگه‌داشت و توسعه ی باغ‌ها و فضاهای سبز شهری، شهرداری ها، شماره ۵، صفحات ۶۳-۸۰.
- ۴- خلیلیان عادل، احمد. ۱۳۸۵. طراحی، برنامه ریزی و مدیریت فضاهای سبز شهری متناسب با نیازهای ناتوانان و کم‌توانان جسمی - حرکتی، تهران، مجموعه مقالات کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت شهری.
- ۵- امیرفخریان، مصطفی؛ براتعلی خاک‌پور؛ مجید دانایی و معصومه توانگر. ۱۳۹۰. بررسی و تحلیل کارکردهای اجتماعی پارک‌های شهری بر اساس موقعیت مکانی و شرایط کلی منطقه (مطالعه موردی: مناطق یک و شش شهرداری)، فضای جغرافیایی، شماره ۴۰، صفحات ۲۱۱-۱۹۰.
- ۶- محمدی، جمال و حسین دانش مهر. ۱۳۹۲. ارزیابی اثرات اجتماعی ترمیم و بازسازی پارک‌ها به شیوه نظریه مبنایی (مطالعه موردی: پارک‌های سطح منطقه ۱۸ شهرداری تهران)، مطالعات شهری، شماره ۷، صفحات ۶۱-۷۲.
- ۷- بهزادفر، مصطفی و شکیبامنش، امیر. (۱۳۸۷). جایگاه راهنماهای طراحی در فرآیند طراحی شهری و نقش آنها در ارتقاء کیفیت فضاهای شهری. معماری و شهرسازی آرمان شهر، (۱۱)، ۱-۱۶.
- ۸- تقوایی، مسعود و مرضیه شاهوردیان، (۱۳۸۱). "برنامه ریزی و طراحی فضای سبز شهری و تأثیرات متقابل آن بر انسان و طبیعت"، مجله سپهر.
- ۹- مجنونیان، هنریک، (۱۳۷۴). "مباحثی پیرامون پارک‌ها، فضای سبز و تفرج‌گاه‌ها"، حوزه معاونت خدمات شهری - سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران، شهرداری تهران.
- ۱۰- تقوایی، مسعود و مرضیه شاهوردیان، (۱۳۸۱). "برنامه ریزی و طراحی فضای سبز شهری و تأثیرات متقابل آن بر انسان و طبیعت"، مجله سپهر.
- ۱۱- گل، یان (۱۳۸۹)، فضاهای عمومی و زندگی جمعی. ترجمه علی غفاری و محمدصالح سهیلی پور، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- ۱۲- چپ من، دیوید (۱۳۸۴)، آفرینش محلات و مکان‌ها در محیط‌های انسان‌ساخت. ترجمه منوچهر طبیبیان و شهرزاد فریادی، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- ۱۳- لاهیجانی، اکرم الملوک و شادی شیعه بیگی. ۱۳۸۹. رویکردی تحلیلی به طراحی و مدیریت پارک‌های شهری و رابطه آن با سلامت شهروندان، علوم و تکنولوژی محیط زیست، شماره ۷، صفحات ۹۵-۱۰۴.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- ۱۴- ایزدی، سعید؛ مونا نیکوخوی و سحر سماواتی. ۱۳۹۱. بررسی نقش مؤلفه های کیفیت قلمرو پیاده در سرزندگی و کارآمدی خیابان های شهری (مطالعه موردی: خیابان بوعلی سینا همدان)، فضای گردشگری، شماره ۳، صفحات ۱۰۳-۱۱۸.
- ۱۵- بازوندی، فرشاد و مهرداد شهبازی. ۱۳۹۳. نقش سر زندگی در ایجاد تصویر ذهنی شهروندان و میزان بهره گیری از فضای شهری (مطالعه موردی: پیاده راه خیابان سپه سالار تهران)، پژوهش های منظر شهر، شماره ۱، صفحات ۳۳-۴۳.
- ۱۶- خستو، مریمو نوید سعیدی رضوانی. ۱۳۸۹. عوامل مؤثر بر سر زندگی فضاهای شهری، خلق یک فضای شهری سر زنده با تکیه بر مفهوم مرکز خرید پیاده، هویت شهر، شماره ۶، صص ۶۳-۷۴.
- ۱۷- ناپلین، دایا و سوزان شیلد. ۲۰۰۵. نگرشی نو بر تنوع فرهنگی در فضاهای عمومی با تأکید بر پارکهای شهری. ترجمه وراز مرادی مسیحی و دیگران، تهران، انتشارات سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران.
- ۱۸- جیکوبز، جین، (۱۳۸۶). «مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی»، ترجمه حمیدرضا پارسی و آرزو افلاطونی، انتشارات دانشگاه تهران.

- ۱۹- Gupta, K., et al. ۲۰۱۲. Urban Neighborhood Green Index - A measure of green spaces in urban areas, Landscape and Urban Planning, NO. ۱۰۵, pp. ۳۲۵-۳۳۵.
- ۲۰- MutiaraS., and Isami K. ۲۰۱۲. Characteristic of Public Small Park Usage in Asia Pacific Countries: Case Study in Jakarta and Yokohama City, Procedia - Social and Behavioral Sciences, ۳۵: ۴۱۲ - ۴۱۹.